

6. Xinjiang Uygur Autonomous Region Series Editorial Group. Customs and habits of the Kirghiz ethnic group[M].Xinjiang:Minzu Publishing House,1986.
7. Wan Jianzhong. Taboo and Chinese Culture[M].Beijing:People's Publishing House,2011.
8. Кален Асанакун. Кыргыздардын маданият каада-салттары[M].Шинжаң: Шинжаң эл басмасы, 2012.
9. Макелек Өмүрбай. Тил жана котормо журналынын1982-2012 жылдардагы жыйнагы [M].(кыргызча).
10. Кадыров Ысмайыл.Кыргыз маданиятынын тамчылары[M],Бишкек, 2011.
11. Сейпидин Ысак. Кытайдагы түшпүк кыргыздарынын тил жана маданияты[M].Эл арасынан жыйнаган ички материял(2011-2023).
12. Акматалиев амантур.Кыргыздын көөнөрбөс дөлөттөрү[M]. Бишкек, 2011.
13. Адыл Жуматурду, Мамбеттурду Мамбетакун, Гүлбаар Кожеш. Кыргыздардын элдик ишенимдери жана коом[M] (кытайча нускасы). Пекин:Улуттар басмасы, 2009.

УДК 821.581.398

Сайпедин Ысак, Келдибеков Бактыбек Торобекович

Эл аралык маданий алмашуу институту, Түндүк-Батыш педагогикалык университети,
Ж. Балалсагын атындагы КУУ

Сайпедин Ысак, Келдибеков Бактыбек Торобекович

Институт международного культурного обмена, Северо-Западный педагогический
университет,
КНУ им. Ж. Баласагына

Saipidin Ysak , Keldibekov Baktybek Torobekovich

Institute of International Cultural Exchange, Northwest Normal University,
KNU J. Balasagyn

**КЫТАЙ ЭЛ РЕСПУБЛИКАСЫНДА АЙТМАТОВ ТААНУУ БОЮНЧА
ЖҮРГҮЗҮЛГӨН ИЗИЛДӨӨЛӨР ЖАНА ЖОЖДОРУНУН СТУДЕНТТЕРИ
ТАРАБЫНАН ӨТКӨРҮЛГӨН ИШ-ЧАРАЛАР
ИССЛЕДОВАНИЯ, ПРОВЕДЕННЫЕ В КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ
ПО АЙТМАТОВСКИМ ИССЛЕДОВАНИЯМ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, ПРОВОДИМОЙ
СТУДЕНТАМИ ВУЗОВ
RESEARCH CONDUCTED IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA ON AITMAT
RESEARCH AND ACTIVITIES CARRIED OUT BY UNIVERSITY STUDENTS**

Аннотация: Макалада өзүбүздүн кандай болуп Айтматовду таанып билгенибиз, ал кишини эскерүү оюнун кантип пайда болгонун, жана аталган иш-чаранын чоо-жайы, КЭР ЖОЖдорундогу студенттердин үч жылдык иш-чарасынын жыйынтыктары боюнча азын оолак сөз козгоп, Айтматов ааламына “башбагып” чыгабыз.

Аннотация: В статье говорится о том, как мы познали мир Ч. Айтматова, как появилась мысль о воспоминании о нем и о мероприятиях, проводившихся за три года в вузах КНР, в результате которого мы немного окунаемся в его мир.

Annotation: The article says about how we came to know the world of Aitmatova, how the idea of remembering him and the events held the three years at universities in China appeared, as a result of which we plunge into his world a little

Негизги сөздөр: Ч.Айтматов; КЭР ЖОЖдогу студенттер; иш-чара; таануу

Ключевые слова: Ч. Айтматов; студенты вузов КНР; мероприятия, познание.

Key words: Ch. Aitmatov; students of Chinese universities: events, cognition.

“Тирүүнүн кадыры өлгөндө билинет” дегендей адамзат руху ааламынын туу чокусу, дүйнөлүк алп жазуучу, адамзат жан дүйнөсү үчүн жан кейиткен психолог жарык дүйнө менен коштошкондон кийин, дүйнөнүн аркайсы жерлеринде окшобогон улут, окшобогон топ түрдүү формада жазуучунун туулган күнүн эскерүү байланышы менен ага карата эскерүүлөрүн, күйүтүн, алгачкы таанымдарын, изилдөөлөрүн алпара башташты. Ата бабалардан калган “колдо бар алтындын баркы жок” деген макал тегинен айтылбаган болуп, улууларды, залкарларды көзү барда аздеkteбей көзү өткөндөн кийин анан баркына жетүү бул адамзатка орток болгон түпкү мүнөз болсо керек. Албетте биз да бул “орток мүнөз”дөн сактана албадык. Мына ушул эскерүүлөрдүн тамчысы катары анын идиясын өздөрүнүн жан дүйнөсүнө жашырып андан азык алып чабыттанып улууга деген урматын, сагынчын чакан гана соорундарда алп оюнун учугун улап, жаш түлөк сымал жаңшап, илим алуу жолунда канат сермеп, улуу армандарын реялдыкка айландырууга бел байлап келе жаткан Ланжудагы студенттердин «Айтматов ааламына башбагуу» атындакы иш-чаранын үч жылдык жемишин окурмандар менен ортоктош болууну ылайык көрүп олтурабыз. Себеби дегенде адам баласы болгон биз студенттер адамзатка орток болгон “тирүүнүн баркы өлгөндө билинет” дегендей “сапатты” аркалап залкарга болгон сагынчыбызды алгачкы таанымдарыбызды тек көзү өткөндөн кийин гана көрөөгөндөрүбүздүн, зээндүүлөрүбүздүн артында ээрчип билдире баштадык жана изденүү жолунда жүрдүк. Биздин бул илимий кыймыл сапарыбыз кудум айтматовдун айтканындай “улуулардын изин басып жолун жолдоо алардын мүрзөсүнө ташпаган бир ууч топурагыбыз” катары улууга деген урматыбызды, сагынчыбызды билдирсек жана бир жагынан Ланжуда аркайсы универлерде билим алып жаткан студенттерди бир жерге жыйнап алардын түрдүү аң сезим, көз-караштары менен ортоктошуп ынтымакка, биримдүүлүккө чакырылып, как адыл мырза айткан :“айтматовду эскерүү иш-чаралары кыргыздардын баш кошуп пикир алмаштыруу, көзкарашты кениртүү сооруну болуп калды”деген сөзүн ырастаган болдук.

Кыргыз үчүн жаш жүрөгүн арнап кан-тер агызып келе жаткан, жүрөгүндө оту жалындаган дабыт абдылбары уулу баштаган инилердин жана карындаштардын аталган ойду ортого салышы жана жетекчилиги менен алтын кала деп аталган Ланжу шаарында сары өзөн боюнда «Айтматов ааламына башбагуу» деген темада менен залкар жазуучунун ааламынын кеңиришине ат салып уландуу үч жыл айтматовду эскерүү майек жыйналышын өткөрүүгө жетиштик. Төмөндө биз темабизга байланыштуу өзүбүздө кандай болуп айтматовду эскерүү оюнун болгонун, жана аталган кыймылдын чоо-жайы, үч жылдык иш-чарадан чыккан майнап боюнча азын оолак сөз козгоп окурмандар менен тең алтын калаада, сарымуран боюнда өткөзүлгөн «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу иш-чаранын ичине “башбагып” чыгабыз.

I. “Айтматов ааламына башбагуу” оюнун калыптанышы

Айтматов дүйнөсүнө эң алгач толуксузду окуп жүргөндө «Атадан калган туяк » аттуу чыгармасы аркылуу учураштым. Аптордун жан кейиткен согуш майданын сүрөттөө аркылуу

баланын жан дүйнөсүн кудум баланын ички дүйнөсүн оператсия кылган психик сыяктуу ошондой түшүнүп жазып окурманга жеткирип бериши ошол кездеги менин балалык жан дүйнөмө аябай таасир көрсөткөн. Ошондон улам жазуучунун чыгармаларын берилип окудум. Ошол кездерде чынын айтканда жазуучу сөзүнүн дүйнөлүк деңгелде болуу, сөзүнүн тереңдиги себептүү повситтерин, романдарын анча түшүнүп кетпечүмүн. Кийин анын бир бөлүк чыгармаларын окуп жүрдүм. Мына ошол кездерден тартып «Айтматов ааламына башбагуу» иш-чарасынын өткөзүлүүсүнө чейин залкарды анча таанып кетпечүмүн жана ага карата түшүнүк тайыз, билим аз болуучу. Айтматовду тек анын чыгармаларында гана билет болчубуз.

Табыйгаттын мыйзамы аркандай болмушту көндүрүп келген. Кыргыз дегенде жүрөгү толкундаган бул алпты да өз эркине койбой алып кетти. Акыркы күндөрү ал кишинин оорулуу экенин билип ичимде кадиксинип жүрдүм, көп узабай эле жалгандан айрылганын угуп аябай туталандым. Бирок амал жок экен жараткандын өкүмүнө көнбөөгө. Ал адамзат үчүн толгонду, кыргызды дүйнөгө таанытты бул аркандай эле кишинин колунан келе бербейт. Ал адамзаттык милдетин толук аткарганга жетишти. Ошону менен залкарды эскерүү изилдөө белгилүү топ, тар чөйрөдө гана болбостон төгөрөктүн төрт бурчунда түрдүү формада өткөрүлүп жатты. Залкарды эскерүү, билүү, изилдөө эң алгач зээндүү, көргүч, аны түшүнүүгө аракет кылган кишилердин демилгеси менен башталган болсо керек деп ойлоймун аспирантуранын биринчи жылында окуп жаткан кезимде Дабыт инимдин менин жатагыма атайын издеп келип айтматовду эскерүү кыймылын өткөрсөк деген сунушун эстеп. Ал мага иш-чаранын кандай өткөрүлөрүн, иш-чаранын маани маңызын, конкирит жагдайын айтты. Албетте менда мындай ишперге аябай кызгуучумун. Мурда кызгыз окуучулардын аздыгы жана бошондугубуз себептүү илимий кыймылдарды өткөзө албаган болсок керек. Өкөбүз келишип мен да тийешелүү сунуштарымды, ойлорумду айтып аталган иш-чара боюнча алгачкы баскычта долбор түзүп чыктык да бул оюбузду мектептеш балдарга айттык. Алар деле от жүрөк билим кумар жаштар болгондуктан кызуу колдоого алып шайкешерин билдиришти. Кудум чоң той бере турган сыяк кубанышып, бөлүшүп алган кызматтарыбызды аткарууга киришип кеттик. Мына ошентип «Айтматов ааламына башбагуу» ою Ланжудоку окуучулардын жүрөгүнөн орун алып, ар кимибиз кыймылды баралына жеткирип өткөрүү боюнча сунуштарын талаптарын айтышып камылгага киршик да “темирди кызыгында сок” деп дароо кыймылдын байланыштуу дайындык кызматтарын атап айтсак, кыймыл долборун түзүү, кыймыл өткөрүлүүчү соорунду табуу жана турактандыруу, кыймылдын мазмуунун ойлошуу, кимдерди чакыруу жана чакырылуучу конокторду кандай орундаштыруу, окуучуларын кыймылдакы турак жай жана аш-тамагын кандай орундаштыруу, жана башка арка сап кызматтары сыяктуу дайындык кызматтарын баштап кеттик. Ошондо бул кыймылды өткөрүүгө дилгир катышкандар жана баш болгондор үчүн албетте, биздин бул кыймылдарыбыз кийинки өмүрүбүздөгү маанилүү чоң жумуш болуп калды.

II. Айтматов ааламына башбагуу иш-чарасынын өткөрүлүү барышы

Элибизде “суу кетет да сай калат” деген философиялык сөз бар. Ланжудоку окуучу балдар жыл эсебин үзбөй залкар жазуучу айтматовду эскерип «Айтматов ааламына башбагуу» атындагы иш-чарабыз убакыттын шашылыш барактарын кыялбастан узатып коюп доорубуздун экирандарында түрдүү формада жана ар бирибиздин жан дүйнөбүздө сакталып кала берди. Мына төмөндө аты алыска, наамы калыска угулган, заманыбыз окуучулар арасында дүрбөлөң козгогон, көлөмү чакан болсо да илимий деңгелге көтөрүлгөн,

айтматов үчүн жан кейиткен окуучу жана башка байланыштуу кишилердин «Айтматов ааламына башбагуу» дан турган Ланжудоку истудинттер күч салып чогуу өткөргөн жашоодоку маанилүү ары унтулгус кыймылдарын бири болгон аталган кыймылдын чоо-жайын убакыттан айрып боштуктун кенен экирининде окурмандар менен ортоктошобуз. Албетте бул үч жылдык кыймылдын чоо-жайынын негиздүү мазмуунун ушул кыймылдардын негиздүү уюштуруучулардын бири болгон зээндүү инибиз дабыт абдылбаы уулунун курч калеминен чыккан ары өз убагында көкжал тор бетине жарыялаган материялдарынан пайдаландык.

Биринчи жолку айтматов ааламына башбагуу аттуу залкарды эскерүү жыйналышы “ «айтматов ааламына башпагуу» чыңгыз айтматов дүйнөгө келгендигинин 83 жылдыгын эскерүү майек жыйналышы деген атоо менен 2011-жылы 12-айдын 11-күнү (жекшемби) КЭР Алтын калаа(金城) аталган Хуаңхы дарыясынын боюндагы байыркы шаары Ланжу калаасынын Чингуан раёну жеңиш коноксарайы(胜利宾馆)нын 12-кабатында дабадалуу өткөрүлгөн. Алты сааттан артыгыраак созулган бул жыйналыш Ланжу шаарындагы студенттердин айтматовду эскерүү үчүн чогулган эң эле орошон бир кыймылы болуп, жыйналышка Ланжу шаарындагы түндүк-батыш улуттар универстети, Ланжу универстети, түндүк-батыш педагогика универстети, Ланжу экеномика-казина универстети, Ланжу саясий-закон институту сыяктуу жогору окуу жайларынан келген кыргыз студенттер; кызылсуу обласынын ар кайсы оодан, айылдарынан түндүк-батыш улуттар универстети чоңдор агартуусуна билим алууга барган жетекчилер; Ланжуда окуп жаткан кыргызыстандык окуучулардын өкүлдөрү (Ланжу университети, Ланжу каттоо университетинен келген); түндүк-батыш улуттар универстетиндеги казак окуучулардын болуп жалпы элүүдөн ашуун адам катынашкан. Жыйналыш бейжин убакты саат10:30 да башталып түштөн кийин 5:30 да аяктаган.

Жыйналыш майек (талкуу) ыңгайында өткөрүлгөн. Жыйналышта залкарга, анын чыгармачылыгына, үй бүлөөсүнө, кызматына жана башка түрдүү жактарына көз салган макалалар, көркөм чыгармалар, ыр-күүлөр көрөрмөндөр менен бет көрүштүлгөн. Окулган жазмаларга карата калыстар тобу жана көрөрмөндөр түшүнбөгөн жана бүдөмүк болгон жерлерин ошондой эле залкар жөнүндөгү универсал маалыматтар жөнүндө апторлордон байма-бай суроо сурап, соорундун бүйүрүн кызытып турган. Апторлор суроолорго шайдоот жооп берип, биле албагандарын билгендер толуктап дегендей жазма мазмуунун жана залкар жөнүндөгү билимдерди ансайын ичкерлей түшүндүрүп жана ортого коюп пикир алмаштырылган. Ал калыстар тобу апторлордун жазмасынын деңгелине жана алардын өзүндүк билимине, иш жүзүндүк абалына негиз нумур коюп, атаайын белгиленген бал эсептөөчүлөр калыстар жазмаларга берген балдарды эсептеп, жогорудан төмөнгө карай тизип макалаларды өз деңгелибизде баалаганбыз. Жыйналыштын ачылуу жана жабылуу сөзүн түндүк-батыш улуттар универстети аз сандуу улуттар тил-адабият магистир аспиранты Сейпидин Ысак уулу сүйлөгөн. Жйналыштын күн тартибин, жалпы жүрүшүн жана калыстардын баалоо, бал берүү өлчөмү, бал эсептөөчүлөргө коюлуучу талаптарды ошондой эле жыйналыштын кызмат группасиндагыларды түндүк-батыш улуттар универстети котормочулук кесибинде окуп жаткан студент дабыт абдылбары уулу уктуруп өткөн.

Чоңдор агартуусундагыларды сөзгө тартканыбызда Акчий ооданынан келген оодандык уюмдук бөлүмдүн башчысы Төлөгөн мырза :“силер улуттун келечеги, эртеңкинин үмүтүсүнөр, ушул күндө силер менен бирге дүйнөлүк жазуучубуз чыңгыз айтматовдун

туулган күнүн эскерип жатканыбызга аябай кубанычтабыз. Улууларды эскерүү бул кийинкилердин парызы, ылаайым араңарда ушундай кыймылдар уланып турсун, биз кызылсууга кайткан соң ата-енеңерге силердин саламыңарды жеткиребиз”деп кызуу алкышын билдирсе, бир аз кечигип келген кыргызыстандык окуучулардын өкүлдөрүнүн бири Эдил мырза(Ланжуга келгели төрт жылга жакындаган) сөз чылбырын алганда: “чынында, биз силерди мынчалык деңгелде иш-чара алып барат деп ойлогон эмеспиз, алыскы кытай жергесинде улуу жазуучубузду эскерип жүргөнүн мына бүгүн биринчи жолу көрүшүбүз, мындан мурда мындай иш-чаралардан кабарыбыз жок эле. Ал биз башка-башка өлкөдө болсок да каныбыз, жаныбыз бир, бир элибиз. Мейли кайда эле жашабайлы, кыргыз деген изибизди салып жүрсөк ошол ийги”деп суктаныч сөзүн бүтүргөн. Түндүк-батыш улуттар университети аз улуттар тил-адабият магистир аспиранты Муктаркан токтобек уулу(казак студенттердин өкүлү) жыйналышка арналган арноо сөзүн окуган. Жыйналышта окулган жалпы эле жазмаларга (макала, көркөм чыгарма) калыстар жагынан бал берилген соң иргелип, озот жазмаларга шыктандыруу үчүн өз ылайыгында сыйлык таратылган. Сыйлыкты түндүк-батыш улуттар университетинин окуубүтүрүүчү окуучулары (4-курстун) жана чоңдор агартуусундагылар тараткан. Акырында жыйналышка арналуу жасатылган эстелик карточка таратылган. Жалпы жүрүшү видеотасмага алынган.

Экинчи жолку айтматов ааламына башбагуу аттуу залкарды эскерүү жыйналышы 2012-жылы 12- айдын 8- күнү(ишемби) КЭР Гансу өлкөсүнүн алтын калаа аталган борбор шаары Ланжу калаасында студенттердин уюмдоосу менен, чыңгыз айтматов дүйнөгө келгенинин 84 жылдыгын эскерген «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу майек жыйналышын өткөрдүк. Жыйналышка баш-аягы болуп алтымышка жакын адам катнашкан. Бул жолку чогулушка Ланжу шаарынын оңунан чакырылбасада солунан чакырылып, Ниңшия Хуйзу аптоном раёнунун Йинчуан шаарындагы Ниңшия университетинде окуп жаткан кыргыз окуучулардын, казак окуучулардын өкүлдөрү, Ниңшиядагы кыргызыстандык окуучулардын өкүлү, «жуңго казак студенттер бирлешмеси Ниңшияда туруштуу бөлүмчөсү»нүн мүчөлөрүнүн өкүлдөрү келип катышкандан башка, Ланжу шаары батыш-түндүк улуттар университетиндеги кыргыз окуучулар; кызылсуу обыласынын ар кайсы оодан, айылдарынан аталган мектептин чоңдор агартуусуна табияланууга барган жетекчилер; аталган универдеги казак, уйгур окуучулардын өкүлү; Ланжудо окуп жаткан кыргыз мамлекети окуучуларынын өкүлдөрү, Ланжу саясий- закон институтундагы кыргыз окуучулар; Ланжу казына- экономика институтундагы кыргыз окуучуларда аталган кыймылдын күбөчүсү болуп калган.

Майек жыйыны бейжин маалы 10:30 менен Ланжу шаары чингуан раёнундагы «жеңиш конок сарайы»нда дабадалуу башталып, оболу кулак мурун кескендей жым-жырткыч ичинде батыш-түндүк улуттар университетинин окуучусу Айшагүл бейше кызы бүгүнкү чогулуштун түп себепкери болгон айтматовдун өмүр баянын окуп өткөн. Анан соң Дабыт абдылбары уулу жыйналыштын күн-тартиби, талкуу эрежелери жана ар жумуштун ээлерин уктуруп, артынан сейпидин ысак уулу жыйналыштын ачылуу сөзүн сүйлөп, жыйналыш чыныгы башталган. Алып баруучулар жыйналыштын сыйлуу конокторун, күйөрмандарды тааныштырып өткөндөн кийин, конокторго сөз кезеги берилип, ортого чакырылган. Сөз сүйлөнүп болгондон кийин, жыйналыш нукура талкуу бөлөгүнө ат салган. Ар бир чыгарма окулгандан кийин, апторлордон ошол чыгармага, айтматовго, анын чыгармачылыгына болгон таанымын сыноо, тереңдетүү, жалпы эле сорун күйөрмандарын жалпылай билимге ээ кылуу үчүн ар ким өзү ойлогонунча талкуу суроолорун ортого салып

эмин- эркин ой бөлүшкөн. Бир чыгарманы талкууга алуу үчүн эң көп дегенде бир жарым саатча убакыт кеткен. Түшкү тамак учурунда оболу талкуу убактында токтотулуп, конок сарай алдына түшүп, опшу эстелип сүрөткө тартылган. Андан кийин түшкү тамакка алдын даярдап алып келинген ысык поло желинген. Тамак аралыгында, дем алуу аралыгында да эмин-еркин майек жүргүзүлгөн.

Бул жолку кыймылды да өткөн жылкыга окшош эле батыш- түндүк улуттар университетинин тил илими боюнча магистир аспиранты Сейпидин Ысак уулу жана батиш- түндүк улуттар университетинин котормочулук кесибиндеги Дабыт абдылбары уулу баш болуп пиландап, жүргүзүп, көзөмөлгө алган.

Кыймылдын жеңиштүү алып барлуусу үчүн батыш- түндүк улуттар университети чоңдор агартуусуна табияланууга барган жетекчилерден улуучат ооданы байкуртка айылынын башчысы Бектур маметжүсүп, акчий ооданы мамлекет ээлигиндеги жылкы фермасынын башчысы Аскар турнияз, артыш шаары каражүл айылынын орунбасар башчысы Аскар сабыт, акчий ооданы карабулак айылынын орун басар башчысы Сүйүндүк оросек мырзалар биригип, өз жандарынан 1000 юан акча чыгарып колдоого алган. Ошондой эле 92- жылы Ланжудо окуучулук күнүн өткөргөн Аскар сабыт мырза маңыздуу сөз сүйлөп, ушундай кыймылдардын маани-маңызы, пайдасы, окуучуларга, элге, кийинки муундарга тийер азыгы жөнүндө ой козгогон. Бектур турнияз мырза да чыгармаларга карата ырааттуу ой козгоп, талкууга шайдоот катышкан. Ниңшия университетинен келген кыргыз, казак, кыргызыстан окуучулар өкүлдөр тобуна айрым талкуу убакты ажыратылып, күтпөгөндөй жаңылыктар, күтпөгөндөй ойлор жарыкка чыккан. Алар да жылчыксыз дайындыгы менен талкууга катышып, майек жыйынынын бүйүрүн кызытып турган.

Кыймыл аралыктарында ырлар ырдалган, көркөм сүрөттөрдөн, тасмалардан үзүрлөнүүгө мүмкүнчүлүк жаралган. Жыйналыштын жүрүшү видеого алынып, сүрөткө тартылган.

Талкуу өтө кызуу маанайда алыпбарылып, өз деңгелибизде өткөргөн болдук. Жыйналыш убакыт байланышы менен бейжин маалы 18:00 де жабылган. Жыйналыштын кортундусун Дабыт абдылбары уулу чыгарып, жабылуу сөзүн Сейпидин Ысак уулу сүйлөгөн.

Үчүнчү жолку айтматов ааламына башбагуу аттуу залкарды эскерүү жыйналышы 2013-жылы үчтүн айынын 15- күнү КЭР орто ченине жайгашкан Гансу өлкөсүнүн борбор шаары “Алтын калаа” деген атагы бар Ланжу шарындагы кыргыз студенттердин демөөрү менен, түндүк-батыш улуттар университетинин бөлүмчө раён мектебиндеги “Вынду магистрантурага дайындалуу борборунда”, «Айтматов ааламына баш багуу» атындагы эскерүү иш-чарасы болуп өткөн. Айтматов дүйнөгө келгенинин 85 жылдыгын эскерүүнү максат кылган бул иш-чарага Ланжудогу ар кайсы ЖОЖордо билим алып жаткан кыргыз студенттер, кыргызыстандык студенттердин өкүлдөрү, жожордо сабак берүүчү уйгур мугалимдерден, казак окуучулардын өкүлдөрү болуп, жалпы элүү дөн артык киши катышкан.

Беш саатка созулган талкуу ыңгайындагы бул жыйналышта айтматовго арналган чыгармалар, залкардын чыгармаларын иликтеген жазмалар, окуу таасираттары жана башка мазмундагы илимий туундулар, ошондой эле көркөм окуу жана көркөм өнөр номулары катышуучулардын назарына коюлган.

Бул иретки жыйналыш талкууга алына турган маселелеринин айтматовго төтөлөй тийешесиз жактарынын да болгону менен мурдагыларынан айырмаланып турган. Атап айтканда, ар түркүн маселелер боюнча эркин талкуу жүргүзүлгөн. Бирок, дагы эле айтматовго арналуу жазмалар олуттуу орунда турган. Бул жолку жыйналыштын кор

маселесине келгенде, Сейпидин ысак уулу озот окуганы үчүн 20 миң юан окуу сыйлык акчасын алып, бир эсептен Ланжудогу кыргыз студенттердин жүзүн жарык кылган. Ары аталган жыйналышка 1000 юан акчалай жардам көрсөткөнгө үлгүрдү. Бул жолку жыйналыштын Ланжу шаарында 3-жолу өтүшү болуп 2011-жылдан тарта Сейпидин ысак уулу менен Дабыт абдылбары уулу жыйналыштын уюштуруучулары катарында келе жаткан бул иш-чара быйыл да өз нугу боюнча кетти. Демек, «Айтматов ааламына баш багуу» атындагы майек жыйналышы өз негизин түптөп келе жатат десек аша чапкандык болбос.

Жараткандын өкүмү менен инилердин жана байланыштуу кишилердин колдоосу, зор көпчүлдүктүн түрдүү кызматтарды ашыра аткарып, ынтымак -күч урааныбызды чыныгы көрсөтүү натыйжасында үч жолку айтматовду эскерүү-айтматов ааламына башбагуу кыймылыбыз соңуна чыгып, инилерге, карындашпарга бул кыймылды уландуу алып барууну, ортожолдо токтотуп койбоону, өзара ынтымакка чакырылып, кудум каптын оозун бууган сыяк бул үч жолку чакан кыймылыбыз кортундуланып, бир-бирбизге кыялбастан чын сөздөрүбүздү айтышып, аманчылык, бакыт таалай, тилеп, үч жылдык бул кыймылды жеңиштүү аткарганыбызга оорактанып, жалт-жулт эттире сүрөткө түшүшүп сонун эстемелерди калтырып, айтматов ааламынын кеңиришине аз болсо да эмгектене алдык деген ишеним менен кала бердик. Макаланын көлөмү, убакыт жана башка себептер менен бул үч жолку кыймылга катнаштырылган чыгармалардын тизмеси берилбеди. Ары бул кыймылда кимдин эмне жумуш аткарганы да анык берилбеди. Анткен менен баардык көпчүлдүктүн бир жакадан баш чыгарып, колдоп кубатташы болбогондо кыймылды өткөзүүдөн ооз ачуу мүмкүн эмес эле албетте. Жана бир жагынан ошол кездерде байланыштуу кабарларды дабыт абдылбары уулу өзгөчө жазуучулук жөндөмү менен элге интернет аркалуу тааныштырган. Ошого бул жерде көп инчике мазмундарды баян кылып олтурбадык.

Дүйнөдө аркандай иштин эсеби бар эмеспи. Адамдар багыттуу жана багытсыз түрдө жумуштарын аткарышат туура. Мунун бири жеңилиш, жана бири болсо жеңиш!!! Өз-өзүнөн эсеп алып, өз жумуштарын натыйжаларын кортундулоо максаттуу аткарылган жумуштун негизги милдети болуу керек. Биз да каптын оозун бууган сыяк, жасаган жумуштарыбызды кортундулап, анын майнабын чыгарууну, аны тактап, эмгектерди кагаз бетине түшүрүп көпчүлдүк менен ортоктош болууну туура көрдүк.

III. Үч жолку иш-чаранын жемиши. Адамдын өмүрү өтө эле чектүү. Жаштык андан чектүү. Бул чектүү жашоодо манилүү жумуштарды көптөп кыла алуу аны барыктоо аркандай адамдын колунан келе бербейт. Аткан ок сымал учкан бул жашоону бекем кармап андан жакшы пайдаланганда гана ал баргансайын кымбаттуу ары барыктуу болот экен. Ар кимдин ою арбашка ар айылдын жылкысы каракашка деп Намысбек иним күлдүргөн сыяк менин бул үч жылдык кыймылды өткөрүү барышында колго келтирген эмгектерибиз деп төмөнкү бир канча жакка кайрыламын.

(1) залкарлар менен улуу муундарды эстөө, алардын изин жаңыртууга далалат кылуу, кийинки муундук парызыбызды аткаруу. Адамзат таарыхында көптөгөн залкар адамдар өткөн. Алар ошол доорунда замандаштарынан алгаланып карапайым адамдар кыла албаган жумуштарды жасашып, кайгысы менен кубанчында бирге болуп, аларга жетекчилик кылып, түрдүү курмандыктарды берип, топтук, улуттук алтургай адамзатка орток болгон маселелер туурасында мээсин коротуп, жан дүйнөсү менен кыйналганга жетишкен. Мындай жумуш бүткүл кыргыз элинин сыймыгы, адамзаттын мактанчы болгон дүйнөнү өз калеми менен багындырган Чыңгыз айтматов сыяктуу улуу инсандардын колунан келбесе адаттагы баардык эле адамдардын колунан келе бербейт. Кыргыз эли эмне менен мактанабыз? манас

менен, ошол манасты жеткирген манасчылар менен, андан калса адамзаттын орток маселелерин күн-түндөп толгонгон, кыргыз элин дүйнөгө тааныткан, “маңкурттук”тан турган ааламдык маселеге кайрыла алган, эл-жери үчүн сансыз жумушгарды бүтүрүп берген алп жазуучубуз, ойчулубуз чыңгыз айтматов менен сыймыктанабыз. Биз ушул үч жолку кыймылды өткөрүү аркалуу сабакташтарга улуу инсандын өмүр жолдорун, жасаган жумуштарын, анын негизги нарык, дүйнө караштарын алгачкы баскычта билүү, андан шык алып жашоодо манилүү жумушгарды жасоого далалаттандырылды, жыйнактап айтканда айтматов ааламына башбагуу болду.

Жаз айларынын жан ыраттандырган күндөрүнүн бири. Ошол жылы түндүк батыш улуттар унверситетине жалпы кыргыз элине таанымал атактуу манас таануучу, котормочу, КЭР коомдук илимдер акедемиясынын түндүк улуттар адабияты ишканасынын жооптосу, доктор жетекчиси Адыл мырза лексия сүйлө иш чаралары менен келип аталган унверстетке келип калды. Биз ошондо Ланжудоку балдар Адыл мырзанын келерин угуп аябай кубандык ары балдарды чогултуп ал кишинин лексиясин угуп энетилде суроо коюп жооп алууну канчалык да эңсеп турдук. Ары ошол максаттарыбызга да жеттик. Мына ошол көз ирмемдерди эстеп адыл мырза да: «Ланжуда мынча көп кыргыз окуучулардын бар экенин ойлобопмун, лексия сүйлөө залында алдыккы катарда олтуруп ак калпак кийген татынакай балдары көрүп аябай таң калдым» деп айтат. Айтмакчы болгонубуз улууларды, залкарларды өзү барда барыктай билип тийешелүү урмат сыйыбызды көрсөтүп алардын эмгегине ыразычылыгыбызды билдирсек, ары эмгек мөмөлөрүн даңктасак мындан кийинки көптөгөн бармак тиштөөлөрдөн сактанар белек деген ой. Мына адыл мырза да биздин ошол кичинекей жумушубуга ошончо кубанып толкундаганы биздин улууларды эскерип залкарлар менен улуу муундарды эстөө, алардын изин жаңыртууга далалат кылуу, кийинки муундук парызыбызды аткаруунун канчалык да маңызы бар экенин күбөөлөп турат. Биз ошондой бир улуу инсандын кадыр кымбатын билип улуулабасак, анын урматын кылып эскербесек, ким эскерип, ким даңазалайт эле. Өткөн таарыхты унутуу, эч нерседен кабары болбоо чынында ойлонуп көрсөк жүрөк сыздаткан “маңкурттук” болбойбу?

(2) айтматовду түшүнүү, анын чыгармачылыгынын өзөктүү оюн билүү, ошол боюнча “адам болуу”га жетектөө. Айтматов чыгармаларынын өзөктүү ою ааламдык деңгелге көтөрүлгөндүктөн анын оюн түшүнүп жетүү аябай кыйын. Биздин баамдашыбызда ал адабиятта тирилти, ал басып жүргөн тирүү адабият болгон. Себеби ал адабият менен чыныгы жазуучунун милдетин толук жүргүзө алды. Ал белгилүү максатта, адамдар турмушунан алынган чийки материялдарды өз мээсинде бышыктап иштеп кураштыруу, көркөмдөө чеберчилиги жана курч тили менен кайра кишилерге жеткирип, кишилердин коомдук турмушун кайра чагылтуу ары кишилерге үзүр берүү менен бирге адамдарга роху тарбия берүүдөн турган адабияттин түпкү мүнөзүн өз калемин, ак кагазы алдында аткара билген. Албетте карасаңыз айтматовдун кайсы бир чыгармасы сизди толгондурбай койбойт. Анын мындай болуусу ал адабияттин мааны маңызын жакшы билген, адабиятти карасынча үгүттөбөстөн ага жан киргизип, кишилердин жан дүйнөсүндө тирүү адабият болуп жүргөн. Анын жана бир өзөктүү ою “адамзат үчүн эң кыйыны аркүнү адам болуу”, аркылуу кишилерди адам болууга, адамдай жашоого чакырган. Биз да деңгелибиздин жетишинче анын өзөктүү оюн түшүнүүгө тырышып окуучу досторду, инилерди, карындашгарды адам болууга, адам болуунун не деген зарыл экенин түшүндүрүүгө далалаттандык. Ошондон окуучулар айтматовду тайыз таануудан анын ааламына башбагууга, анын өмүр жолун, чыгармачылыгын, жетишкендиктерин, адабият чыгармаларына өз санаабыз менен

ортоктошуп анын өзөктүү ойлорун бир-бирибиз менен айрыкча кыргызыстандык жана боордош, мектептеш уйгур, казак сыяктуу окуучулар менен талкуу жүргүзүп «Айтматов ааламына башбагуу»дан турган марабызга жеңишпүү жетип бардык деп айтсак аша кетпейт. Себеби кыймылыбыз алгач жолу тушоосун кыйган кездерде көп сандуу окуучулар залкарга болгон түшүнүк өтө тайыз ары жупуну болучу. Ал туурасында оозго тургудай башкалар алдында сөз айтуудан билим аздык кылат эле. “көч жүрө жүрө түзөлөт”, “тама тама көл болот” дегендей биздин бул кыймылыбыз өз жүгүн көтөрүп, өз киндигин өзү кесип дегендей ай аттатып, жыл оонатып өткөрүлүп отуруп айтматов боюнча материалдарди жыйнап, аржактылуу изденүү аркылуу билгендерибиз боюнча башкалар менен ортоктошуп айтматов ааламына кирип кеттик. Айрыкча өзгө улут окуучулары менен кыргызыстандык боордоштордун катышканы айтматов дүйнөсүн таануубузга зор таасыр кылды. Себеби биздин ойлогонубуз менен биздин билгенибиз менен алардын билгендери ой-санаасы айрымаланып турат болчу. Биздин оюбуздакы айтматов менен алардын оюндакы айтматов, биздин оюбуздакы анын чыгармачылыгы менен алардын оюндакы айтматовдун чыгармачылыгы, адабият таануусу, кишилик наркы сыяктуу жактардан айрымалыктар сакталган болуп биз айтматовду бир жагынан таанысак алар жана бир тургудан талкууга алып залкардын дүйнөсүн ар түрдүү тургудан таанып, кенен кесири, эмин эркин ой бөлүшүп айтматов ааламына болгон ой-санаабыз кыйла эле кеңирип билимибиз да молдошуп таанымыбыз да тереңдеп калды.

(3) Ланжудогу жалпы студенттерди ынтымакташтыруу, жалпылык иш аткаруу деңгелин өстүрүү. Адамдар тобу заттык жактан өнүккөн сайын роху жактан кедейлешип баратканы талашсыз чындык. Ары адамзатка оор болгон роху булганчка дучар болуп баратканы айдан ачык. Эл ичиндеки топуктун жоголуусу, ырайым-шапкаттын көтөрүлүүсү, бошондук, ырыксыздыктын жамрап кетүүсү сыяктуу жаман ары оор “кесел” дер биздин коомубуз да бар болуп турууда. Адам деген пери эмес баары нерседен таза аруу болгон, же айбан эмес өз напсысы менен гана күймөлөтүргөн. Ал пери жана айбандын мүнөзүн ортоктоштурган акылдуу жаратылыш. Биздин бул кыймылыбыз Ланжуда окуп жаткан баардык окуучуларды жогоруда баян кылынган “кесел” дерден оолактанылып, уюл таштай уюштуруп, өзара пикир алмаштыруу алып барылып, бир жакадан баш чыгаратурган кылып ынтымактуулукка чакыруу болду. Экинчи жолку өткөрүлгөн кыймылыбызда ныңшадан казак тууган окуучуларды да чакырган элек. Алардын келиши да ошол жолку кыймылыбызды аябай шаңга бөлөп өз шаанысына жеткирди. Себеби алар тогуз он бала келген болуп айтматов боюнча абдан жакшы билшет экен. Айтматовдун казактар арасында канчалык оорду бар экенин, канчалык оорактана тургандыктарын, айтматов менен муктар шакановдун достугу боюнча, эки элдин досдук ынтымактыгы боюнча аябай жакшы сөздөрдү айтышты. Жана байланыштуу сүрөттөрдү, тасмаларды көрсөтүп ары өздөрү аябай сыймыктана турган жана оорактана турган залкар илимпоз абай кунанбайдын сүрөттөрүн белек кылды. Эки элдин достуктарынын ансайын бекем болушун тилеп кол алышып кучакташып чын ыкылас менен эстелик-достук сүрөттөрнө түшүлдү. Мына булар Ланжудогу жалпы студенттерди ынтымакташтыруу, жалпылык иш аткаруу деңгелин өстүрүүдө белгилүү даражада таасири болду деп айта алабыз. Кыймылды өткөрүү барышында ар кимдин өз жөндөмү боюнча түрдүү жумуштарга белгиленип, коомдоку аткаруучулук жөндөмдөрүбүз жогорулатылып, аз болбогон чыныгы билимдерди ээлеп, мектептин сабагын эле үйрөнө бербей, окуучулук күндөрдүн маанилүү кезеңин өткөрө билүү, бир жумушту кантип кылууну билүү, кимдин кандай өнөрү бар экенин байкоо, жашырын

таланттарды баамдоо жана такшалтуу болду. Жалпылык иш аткаруу деңгелибз өстүрүлдү, ары кыймылдарбыз жылсайын ийгиликтүү өткөнү бул максатыбызга жеткенибизди далилдеп берди.

(4) Маңкурттук маселеси талкууланды. Чыңгыз айтматов жан кашайткан маселелеринин жана бири “маңкурттук” болду. Бечара бала энесинин доошун угуп, көзү менен көрүп турсадагы, баласы үчүн нечен күн, нечен түн кыйналып, жүрөгү эзилген эненин баласынын алдына келип мен сенин энеңмин деп жалнып жалбарса да, көз жашын көлдөтсө да кудум бейтаниш адамды көргөн сыяк, эч капарына албастан өз энесин атып таштайт!!! эненин ак жоолугу жерге түшпөй дөнөн куш болуп сенин атың баланча ...деп сайрап учуп чыгып кетет. Текисттин өз маанисиден караганда баланын өз эсин жоготуу маңкурттук болуп саналат. Бирок ал айтматовдун негизги ою эмес. Анын айтмакчы болгону тактаганда анын оюндакы маңкурттук болсо билимсиздиктен улам, өзүнүн өтмүшүн, таарыхын, азыркы жагдайын, келечекте эмне болорун, эмне кылуу керектигин, кайдан келип, эмне кылуу, кайда баруусун билбеген максатсыз, багытсыз калган адамзаттын тагдыры туурасында ой калчаганы болду деп ойлоймун. Айланабызды карап көрөлү бул жашоого эмне үчүн келгенин, эмне кыларын, кандай жашоо керектигин, кандай таарыхы бар экенин билбей жашап жүргөндөр башкалардын арасында да биздин арабызда да аябай эле арбын. Аптор маңкурттуктун тагдырын эмне деген аянычтуу сезим менен туюнтуп берген!!! артында жана эненин ак жоолугу жерге түшпөй адамдарга эсинди тап деген сыяк эскертүү берип дөнөн куш болуп учуп кеткени автоордун адамзаттан үмүттөнгөнү болду. Таарых деген күзгү ал. Күзгүдөн өзүбүздүн сыягыбызды, артыбызды көрөбүз, таарыхта жараткан маданияттарыбыз, жөрөлгөлүү салттарыбыз менен оорактанабыз, ары руху жактан сныбас түүрүк таба алабыз. Мунун кымбаттуулугун улуулар гана сезип, маңкуртташуудан эскерткен. Биз бул чагын кыймылыбыз үч жыл жыл эсебин үзбөй улантылып түдүү кемчилдиктерден оолак боло албасак да ар жолку кыймылда арким өз ойлогону боюнча айтматов боюнча ойтолгоо жүргүзүп айтматовду таануудан анын руху дүйнөсүнө кирип, маңкурттуктан турган бул дүйнөлүк оор кеселди билип анын зыяндары жөнүндө туштугунча талкууларды кылып, тийешелүү тарбиялык маанисин таанып жеттик. Сөздү жыйнактап айтканда, алыптын дүйнөлүк аң-сезим маселеси боюнча толгонгон бул орошон ой сана деңизинен бир тамчы калпый алган болдук.

(5) Айтматов ааламына башбагуу аттуу бул иш-чарабыз, өмүрүбүздөкү маанилүү жумуштардын бири болуп калды. Ар жолку жыйналыш аяктаганда жыйналыштын эстелиги катары майек чогулушунун эстелик картасы таратылган жана бир жолкусунда атаайын басып чыгарылган «Айтматовдун айткандары» деген китепче ар бир адамга берилди. Аркайсы жерден келген окуучулар менен чогуу жана айрым сүрөткө түшүүлөр болуп окуучулук турмушубуз ансайын кызыктуу болду. Ары унтулгус эстемелерди калтырылды. Үч жолку жыйналышты бир кыйла маанилүү деп отуруп, балдардын ынтымактыгы, катышуучулар курамынын көптүгү, жетекчилердин колдошу, зарылы жыйналыш чыныгы талкуу формасына киргендигин тилге тээк кыла алабыз. Буга карата бир жолку айтматов ааламына башбагуу майек жыйналышында каражүл айылынын орун басар башчысы аскар сабыт мырза мындай деп айткан: «студент кездин жапаалуу күндөрүндө да ушундай маанилүү кыймылдарды уюмдап турганыңар аябай жакты. Бир айылды бийлеп турган биз да мындай кыймылды жөнү менен өткөрүүгө алсыздык кылып жатабыз. Ылаайым мындан кийин да уланта бергиле. Мындан кийинки жыйналышыңарда байланыш жасасаңар, мен колдоо көрсөтүү боюнча өз жаныман 500 юан жардам берем». Ал кишинин улуттук маданиятты,

студенттердин изги иш- издерин колдоого маанини бергенинен биз аябай сүйүндүк да ыракматты чоң айттык.

Адамдын жашоосунун баркын билгенде гана анын канчалык кымбаттуу экенин сезип жеткели болот. Кишинин жашоосу башкаларга канчалык бакыт жаратуу, канчалык жыргалдык берүү менен, канчалаган маңыздуу жумуштарды жасоо менен өз баркын табат эмеспи. 2011-жылдан баштап 2013-жылга чейин алып барылган бул чогулушубуз жана башка түрдүү маданий кыймылдарыбыз алып айтсак бир жылда эки жолу өткөрүлүүчү Ланжу студенттеринин валыбол жарышы, орозо айт, курман айт чогулуштары, жаңы жыл ж.б,ус. Өз деңгелинде өткөнү менен катар боордош казак, уйгур сыяктуу улуттун окуучулары жана окутуучулары абдан жогору бааларын берип биздин бул кыймылдарыбызга аябай суктануучу эле. Бул да болсо жогоруда айткан айтматов ааламына башбагуу кыймылынын Ланжуда ситоденттер жагынан өткөзүлүшү биздин ошол кездеки жана кезектеки турмушубузда маанилүү кымбаты бар экенин, окуучулук жашоону өз ылайыгында барктай былып өткөргөнүбүздү, биздин окуучулук турмушубузда, алтургай жашообузда да эстен кеткис, маанилүү жумуш деп эсептелингени кийинки турмушубуздакы эскерүүлөр арасында дааналанылгандыгынан буйруса билип калдык, жана билип каларбыз.

6. Видеодон алынган тарбия же чымырканып үйрөнүп илим-билимди жакшы ийгерүү тарбиялары

Айтматов көз жумгансоң түрдүү формадакы эскерүүлөр дүйнөнүн аркайсы жерлеринде жүргүзүлө баштады деп жогоруда айттык эле. Биздин билүүбүзгө караганда бул эскерүүлөрдүн мазмуну түрдүү болсо да алга арналган кыймылдар негизинен анын өмүр жолу, эмгек табылгалары, адабият жан дүйнөсүндөкү азди-көптүр ойтолгоолор, жан ал кишинин көзү тирүүсүндөкү тасмалар жана сүрөттөрдү көрсөтүү, анын мүрзөсүнө барып куран окуу сыяктуу мазмундарды тегеректеп өтүп жатат. Биздин бул үч жылкы кыймылыбыз да бул мазмундарды негиз кылып өзилайыгында өз мараларына маалымда жетишкен эле. Мына ошолордун арасында “Айтматовдун студенттерге насааты” деген темадакы кыргыз-түрк унверстетинде өткөзүлгөн айтматовдун насаат тасмасы өзгөчө окуучулар үчүн абдан маңыздуу сабак саналат. Тасмада айтматов өзүнүн аталган кыймылга атайын сунушталганына кубанганын билдирүү менен катар азыркы түрк кыргыз жаштарынын азыркы доордо илим-билимди жакшы ийгерип доор менен кошо жүрүү керек экенин, таарыхты жүктөө аны алып жүрүү оор жумушу азыркы жаштарга жүктөлгөнүн айткан. Бул оор жүктү алып жүрүү үчүн окуучулардын, жаштардын илим -билим менен куралданып өз тарыхыны унутуп калбастан доор менен тең илгерлөө керектигин айтып өткөн. Кайран гана алып десе, оор салмактуу доошу, жүйөлүү сүйлөгөн сөздөрү жана ага коштой кириштирилген коңур муңдуу музыка адамдын жүрөгүн эзип каңырыгын түтөтүп көз жаштарды шыпырууга аргасыз кылса бир жагынан залкардын элесин көрүп, сүйлөгөн сөздөрүн угуп чабыттанып чыйрала түшөт экенбиз. Мына ушуга окшош тасмалар биздин бул кыймылдарыбызда өз орду менен экирандарда коюлуп Ланжуда окуп жаткан студенттерге мындан ары ансайын чымырканып үйрөнүп, өздөрүнүн алыстарга канат сермеп улуу милдеттерди аркалап, ата-ене, эл журттун ак тилектерин актоо үчүн келгендиктерин , бир бирибиз менен божураша түшүп илим-билим алуу жолунда ого бетер күч салып, келечек үчүн, улут үчүн убакытты бошко кетирбей жашоону, жаштыкты кадырлап токтоосуз тырышуунун канчалык да маңыздуу экенин терең сезинтирди. Себеби анын айткан ар бир сөзү өз ордунда салмактуу ары жүйөсү менен айтылган болуп кишилер үчүн айрыкча окуучулар үчүн баа жеткис кохар эле. Кыймылдарыбыздакы ушул типтеги килиптер жана

сүрөттөр адатта айтылган биздин башкаларга берген талым-тарбиялардан алдаканча өтүмдүү ары тарбиялык мааниси зор жана тикелей таасыр кылат болчу. Мына ушундай килиптер сүрөттөр аркылуу кыймылга келген арбир окуучуга илим-билим алып өз тагдырын жаратууга шыктандырган болдук. «алтын калада айтматов ааламына башбагуу» наамы менен өткөзүлгөн бул кыймыл Ланжудагы арбир окуучу үчүн илим-билим алуу боюнча тийешелүү тарбиялык мааниси болду деп айтканга кенен кесири оозубуз жетип калды.

IV. Коргунду Айтматов ааламы бул бир баалуу ары нарыктуу кенен дүйнө, чалкыган деңиз. Өзүнүн изилдөө наркынын бийиктиги менен биздин ушул кыймылдарыбыз сыяк дүйнөнүн булуң-бучкактарында белгилүү убактарда түрдүү формадагы кыймылдардын өткөрүлүүсүнө себеп болуп турат. Байыркы Жибек жолунун урунуктуу тоому болгон Хышы каридорунда өткөн бул талкуу жыйындар эки акимчилик өлкөдөгү бир боор кыргыз кыз- уландарынын, ич коюн-тыш коюн боордош элдердин жаштарынын башын кошууга абдан жарап, аларды айтматов дүйнөсүнө үңүлүүгө, эң негизгиси адам болууга, ынтымак- ырашкерликке чакырууга өз үлүшүн кошту деп айтууга акылуубуз. деп Дабыт инибиз жазып, өз убагында байма-бай көкжал интернет беттеринде сүрөттү берилмелер менен илинип абдан бүйүр кызыткан бул кыймылыбыз негизинен майек (талкуу) ыңгайында өткөрүлгөн. Жыйналыштарда залкарга, анын чыгармачылыгына, үй бүлөсүнө, кызматына жана башка түрдүү жактарына көз салган макалалар, көркөм чыгармалар, ир-күүлөр көрөрмөндөр менен бет көрүштүлгөн. Түшүнбөгөн жана залкар жөнүндө бүдөмүк болгон түйүндөр, маселелер өз ыңгайында талкууга алынып билгендер билбегендерге айтып, аны жеке таануудан, бир кыйырдан талкуу кылуудан кутулуп өзгө улут окуучулары жана кыргызыстандык окуучу балдар менен жанжактылуу таанууга, көп тургудан билүүгө жетишип, айтматов ааламынын сыртында бейкабар жүрүүдөн анын ааламына башбагууга жетишип андан жогорулап анын чыгармачылыгынын айрым бөлүктөрүн өз деңгелибизде талкуу кылууга жетишпик. Ошону менен катар жогоруда баян кылынган сыяк залкарлар менен улуу муундарды эстөө, алардын изин жаңыртууга далалат кылуу, кийинки муундук парызыбызды аткаруу; Айтматовду түшүнүү, анын чыгармачылыгынын өзөктүү оюн билүү, ошол боюнча “адам болуу”га жетектөө; Ланжудогу жалпы студенттерди ынтымакташтыруу, алардын жалпылык иш аткаруу деңгелин өстүрүү; маңкурттук жана кишилик жашоо боюнча ойтолгоо алыпбаруу; айтматов ааламына башбагуу кыймылынын Ланжуда ситоденттер жагынан өткөзүлүшү биздин ошол кездеки жана кезектеки турмушубузда маанилүү кымбаты бар экенин, окуучулук жашоону өз ылайыгында барктай былып өткөргөнүбүздү, биздин окуучулук турмушубузда, алтургай жашообузда да эстен кеткис, маанилүү жумуш деп эсептелингени; тасмадан алынган тарбия же чымырканып үйрөнүп илим-билимди жакшы ийгерүү тарбиялари сыяктуу алты түйүнгөн жыйнакталган айтматов ааламына башбагуудан чыккан майнапты ошондой эле үч жылдык кыймылдын чоо-жайын чачпай-төкпөй калтырылган жагдайын, бул кыймылдарын өткөрүлүүсүнө далалаттанган жана бекем бел бууп жакшы кызматтарды көрсөткөн окуучуларды, экономикалык жактан колдоого алган жекелерди жана башка аты аталган-аталбаган инсандардин бул кыймылда кылган эткен жумуштарын, боордош улут окуучуларынын жана кыргызыстандык окуучуларынын катышкан жагдайларын, алардын сиңирген эмгектерин берген нарпын калтырбай койбой айттык деп айтууга болбогону менен негизинен өз ордуларында таанышпырдык деп ойлойбуз. Албетте биздин бул тааныштыруу мүнөздөкү чыгармабыз «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу үч жылдык кыймылыбыздын кагаз бетиндеки кыскагана баяндамасынан турат. Кезинде аталган кыймылга арналган аркандай көркөм чыгарма же адабий чыгармалар болсун баардыгын

жыйнап жыйнак иретинде материал чыгаралы деп ойлошконбуз. Андан башка бул кыймылдарды толук болбосо да кезинде түндүк батыш улуттар унверситетинин студенти Генжегүл баш болуп өз ылайыгында видеого алган эле. видеого алуу каражаттарын өзүбүз чыгарып кийиники күндөкү маанилүү күндөрүбүздүн эскермеси болор деп ойлогон элек. Бирок, кийин түрдүү себептер ал жыйнакты да жасай албадык, баякы видео да кайып болду (балким бар чыгар). Же мындан кийин жана бир убакыт сааты келгенде жарыкка чыгып да калар. Бул жерде ошол чыгармаларды автору менен кошо атап кыскача мазмуунунан окурмандарга кабардар кылууга макалабыздын көлөмү жана башка шарттар мүмкүндүк бербеди. Кыскасы оюбузда дабдабалуу болгон бул кыймылдарыбыздын көрүнүштөрү убакыт менен кошо кеткен болсо да кумга сиңген тамчы сымал убакыт менен кошо кайып болбосун деп, башкалар да биздин бул кыймылыбызды билсин үчүн, кыймылдакы аркимдин кылган эткен жумуштарын жана андан нарып алып баарыбыз ортоктошкон майнапты, кыймылдакы жасаган жумуштарды чамабыздын жетишинче жыйнактап чыктык. Бул жыйнактама макалада ошол кыймылдарда унут болуп калган же түшүп калган, жаздым кеткен мазмундар болушу анык. Себеби адам акылдуу жаралмыш болгону менен бүтүндүктөн, толук болуудан алыс жаралган эмеспи. Соңунда айтматовду эскерип «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу Ланжуда өткөзүлгөн бул кыймылды жогоруу баалуу кыймыл деп билүү менен бирге аталган кыймылдын баш-кашында туруп, бир жакадан баш чыгарып улууну урматтап кичүүнү ызаттаган ар бир Ланжуулук кыргыз инилериме, досторго, карындаштарга жана башка боордош улуттун өкүл окуучуларына, экономикалык жактан колдоого алган аркайсы айыл кыштактардан келген чоңдор тарбиясындакы жетекчилерге терең ырачылык билдиребиз. Баардыгыңарга бекем денсоолук жана курч мээ, өткүр зээн, түбөлүктүү бакыт каалайбыз. Айтматов ааламы адамзаттын жан дүйнөсүн казган чексиз кеткен аалам! Биз бул кыймылдарыбыз аркылуу айтматов ааламына уландуу башбага берели, ар бирибиздин назарыбыздагы айтматов ааламы кеңире берсин!!!

Колдонулган адабияттар:

1. Ч.Айтматов, М.Шаканов:«Аскада калган аңчынын зары»[М], шинжаң эл басмасы, үрүмчү. 2012-жыл.
2. Ч.Айтматов:«Айтматов повсттер жыйнагы» (кытайча) , чет тил адабият басмасы, пекин. 1981-жыл.
3. Автордун кезиндеги «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу иш-чарадан жыйнап алган биринчи кол материалдары.
4. Дабыт абдылбары уулунун кезиндеги «Айтматов ааламына башбагуу» аттуу иш-чаралары жөнүндө интернетке жазган макалалары.